

VITA

BOROSY ANDRÁS:

MEGJEGYZÉS GERICSNÉ LADÁNYI ERZSÉBET TANULMÁNYÁHOZ

A Hadtörténelmi Közlemények 111. (1998). évfolyamának 3. számát Zsigmond király emlékének szentelte. E szám számos kiváló és érdekes dolgozatot közöl, ezek egyike a 623-629. oldalon Gericsné Ladányi Erzsébet figyelemreméltó tanulmánya, mely Zsigmond 1397-es országgyűlésének bizonyos vonatkozásaival, a közsabadok, az ignobilisek, a partikuláris nemesek és a telekkatonaság kérdéseivel foglalkozik.

Ez utóbbiról a Szerző a 629. oldalon a következőket írja:

„Amikor az 1397. évi törvény a katonáskodásra kiállítandó jobbágyokról rendelkezett, a világi úri birtokon élők ama kategóriáját emelte ki, amely már az 1298. évi törvényt követő királyi tanácsi határozat szerint is teljesen szabad, azaz a költözés gyakorlatával élő elem volt. *1397-ben még nem beszélhetünk telekkatonaságról, hiszen telke, az osztásos földközösség keretében, a proprius népek kezelésében, a nem szabad állapotúaknak is lehetett.* (kiemelés tőlem – B. A.)

Az 1397-es rendi országgyűlés a hadakozó jobbágyok számának meghatározásánál a közsabadokra épített, s ezzel teljesen elhatárolta őket az éppen szabadságot nyert ignobilisektől, akik korábbi állapotukban nem tartoztak ilyen szolgálattal.

A közsabad állapotú iobagióba beolvadó »ignobilis« mintegy négy évtized alatt érte el, hogy – telkes jobbágyként kodifikáltan – katonáskodásra fogható legyen.

Telekkatonaságról tehát, törvénybe foglaltan, csak 1435-től lehet szó!”

A Szerző elmélete szerint (másnak aligha nevezhetem, hiszen semmivel sem bizonyítja) az 1397-es országgyűlésen katonáskodásra kötelezett teljesen, szabad, a költözés gyakorlatával élő jobbágyok milíciája még nem nevezhető telekkatonaságnak, mert telke a nem szabad állapotúaknak is lehetett. A közsabad állapotú iobagióba beolvadó ignobilis négy évtized múlva érte csak el, hogy katonáskodásra fogják, és csak akkor – 1435-ben – nevezhető ez a milícia telekkatonaságnak.

Mindezzel kapcsolatban a következők figyelembe vételét javaslom:

A Szerzőnek annyiban igaza van, hogy az 1397-es dekrétumban a *porta* szó nem szerepel: „... quivis baronum et nobilium regni nostri possessionatus secundum exigentiam status et possibilitatem virium ipsorum, scilicet de quibusvis viginti jobagionibus unum pharetrarium more exercituum promptuare et in ipsum exercitum duntaxat presentis guerra paganorum secum ducere et exercitare facere teneatur.”¹

Valóban szerepel az 1435-ös dekrétumban: „... tempore universalis exercitus generaliter proclamati singuli barones, proceres et nobiles possessionati secundum quantitatem dominiorum, ipsorum, videlicet de singulis, triginta tribus iobagionibus proprias sessiones et terras more aliorum jobagionum in possessionum quibus resident, habentibus ... unum de centum tres ... ad quoslibet exercitus regni generales conducere teneantur.”²

Az 1397-es dekrétumból azonban világos, hogy a szóban forgó katonaság kiállítása a földesúr kötelessége, a jobbágyok száma pedig a földesúr vagyónának mértéke. A középkorban a

¹ *Franciscus Döry – Georgius Bónis – Vera Bácskai: Decreta Regni Hungariae 1301-1457.* Budapest I. k. 1976., II. k. 1989.

² Uo. 279.o.

hadakozás elsősorban a nemesek joga és kötelessége, s a főként nemesekből álló, csekély létszámú seregek a feudális társadalmi szerkezetű ellenfelek között elegendőnek bizonyultak. Ha azonban az ellenfél a szokottnál erősebb, hatalmasabb volt, serege az eladdig ismerteknél nagyobb létszámúnak, esetleg harciasabbnak, fanatikusabb világnézetűnek bizonyult, a feudális államoknak növelniük kellett hadaik létszámát, másokat is fegyverbe kellett szólítaniuk. Erre Európa-szerte szinte minden országban találunk példákat.³

A szokottnál nagyobb hadsereg kiállítása – melyre Magyarországon az addigi ellenfeleknél lényegesen erősebb oszmán-török hatalom megjelenése óta lett szükség – a földesurak kötelessége volt, s a felvonultatott csapatok létszámát az urak vagyonának nagysága határozta meg.

Az 1397-es dekrétumban a földesúr vagyonának mértékéül a jobbágyok száma, a részletesebb, 1435-ös dekrétumban pedig a jobbágytelkek száma szolgált. Hogy a földesúr által a jobbágyainak száma, vagy a jobbágytelkek száma szerint kiállított katonáknak milyen társadalmi réteghez kellett tartozniuk, sem az 1397-es, sem az 1435-ös dekrétum nem mondta ki. Ezért bizonygathatta a hazai marxista történetírás, hogy nem lehettek jobbágyok, mert az elnyomó földesurak nem adhattak fegyvert az elnyomott jobbágyok kezébe. Ezt az álláspontot – úgy vélem – sikerült megcáfolnom.⁴ Bár a két dekrétum nem mondta ki, hogy a jobbágyok, vagy a jobbágytelkek után kiállítandó katonák személy szerint jobbágyok lettek volna, nagy többségük természetesen az volt, mert hiszen máshonnan nem is igen vehettek volna a földesurak az addigi hadakozókon kívül más katonákat, hogy az előírt létszámú fegyverest kiállíthassák. A dekrétumok azonban nem írták elő, hogy a kiállítandó katonák csakis jobbágyok lehetnek, még kevésbé azt, hogy a jobbágyok melyik rétegeből valók legyenek.

A földesúr által jobbágyportáinak száma után kiállított katonák között lehettek akár köznemes familiárisok is, kikre uruk korábban nem katonai feladatot bízott, adott esetben viszont fegyveres szolgálatokra tartott igényt.

Az 1435-ös dekrétum nem a teljes jobbágyok száma szerinti katonaság kiállításáról intézkedett, hanem a földesúr által kiállítandó katonaság növeléséről, melynek mértéke a földesúr jobbágyai telkeinek száma volt. Az 1397-es dekrétum a telek (porta) szót nem használta, de a földesúr vagyonának mértékét abban is a jobbágyok száma határozta meg, s annak arányában volt köteles hadi kontingensének növelésére.

Az előbbieken említettek szerint tehát a két dekrétum között nincs éles határ, mindkettő a telekkatonaság (militia portalis) kiállításáról intézkedik – mint azt a hazai irodalom a XVIII. század vége óta állítja.

³ Borosy András: A paraszti milíciák a középkori Európa hadseregeiben. *Hadtörténelmi Közlemények*, XIX. (1972) 462-504. o.

⁴ Borosy András: A telekkatonaság és a parasztság szerepe a feudális magyar hadszerkezetben. Budapest 1971. Passim.